

KAMSALAMANDER

Triturus cristatus

(foto Jelger Herder / Buiten-beeld)

S64

Beschermingsstatus

Rode lijstcategorieën

Beschermingsstatus

Habitatrichtlijnsoort

Vogelrichtlijnsoort

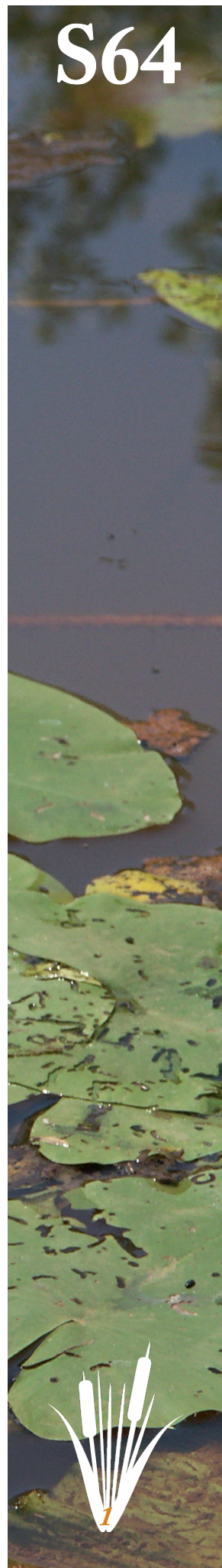
Belangrijke leefgebieden

Korte soortbeschrijving

Soortkenmerken

De Kamsalamander is een grote salamander (tot 18 cm) met een brede kop. De vrouwtjes zijn groter dan de mannetjes. De Kamsalamander heeft een grofkorrelige huid en de rug is bruin tot blauwzwart gekleurd en voorzien van meer of minder duidelijke ronde zwarte vlekken. Het onderste gedeelte van de flanken vertoont vele witte spikkels en de buik is oranje tot geel getint met grote zwarte vlekken (doorlopend op de binnenkant van de poten en de tenen). De keel is eveneens donkeroranje tot zwart met kleine witte spikkels. In de voortplantingstijd draagt het mannetje een hoge kam op de rug die ter hoogte van de achterpoten door een duidelijke inham gescheiden is van de brede staartzoom. Op de rug is de kam onregelmatig gekarteld terwijl deze op de staart bepaald gekarteld is. Over de staart loopt een opvallende, parelmoerleurige lengtestreep. Het vrouwtje bezit in de waterfase een kleine staartzoom met aan de onderrand een oranje band. Na de voortplantingstijd verdwijnen de kammen en gaan de dieren aan land. Het geslachtsonderscheid is dan veel moeilijker te zien. De rug is in de landfase soms uniform zwart, vooral bij de vrouwtjes. Ook hebben die vaak een gelige lijn over het midden van de rug. Bij de mannetjes is de cloaca en de onderzijde van de staart zwart terwijl deze bij de vrouwtjes oranjegeel. De mannetjes behouden in de landfase vaak de staartstreep. Hun huid doet ruw aan door de kleine wratjes op de rug, flanken, kop en poten.

De larven zijn meestal 'crémekleurig' en hebben een gevlekte staartzoom met zwarte vlekken. Hun vingers en tenen zijn opvallend lang. Ze worden tot 8,5 cm lang.

Ecologie

De vrouwtjes leggen in de loop van het seizoen, vooral in april en mei, 200 tot 400 eieren die elk afzonderlijk tussen bladeren van waterplanten gevouwen worden. De eieren hebben een geelgroene kleur. Na 2 à 3 weken komen de 10 tot 12 mm lange larven uit. Na 2 à 4 maanden zijn ze circa 8 cm en klaar om te metamorfoser. Soms overwinteren larven in het water en metamorfoser ze pas in het volgende voorjaar. De larven eten vooral vrij zwemmende ongewervelden zoals watervlooien. De pas gemetamorfoseerde salamanders zijn 5 tot 8 cm lang en na 2 jaar zijn de mannetjes volwassen. De vrouwtjes zijn iets later volgroeid.

Biotoopvereisten

De Kamsalamander komt voor in open, maar kleinschalige cultuurlandschappen en in bosgebieden. Voor de voortplanting gaat de voorkeur naar stilstaande, diepe, grote(re) en zonbeschenen wateren met veel (verticale, ondergedoken) watervegetatie. De soort komt ook voor in poelen en plassen, vennen en groeven.

Populatie-uitwisseling en natuurverbindingen

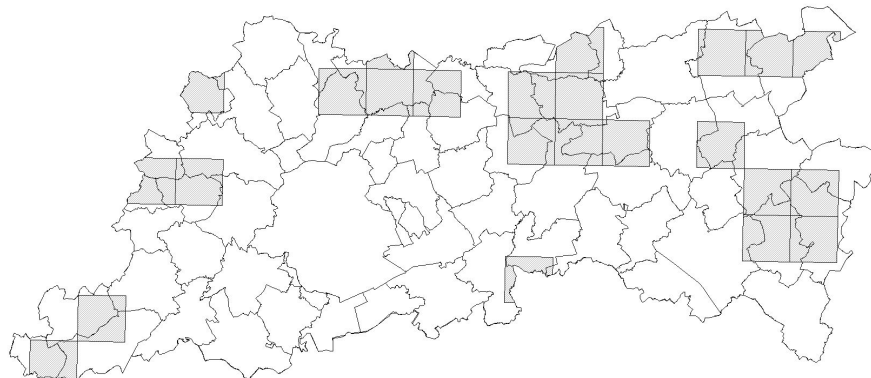
Eind februari tot begin maart trekken de dieren van het land naar het water. Na de voortplantingsperiode zijn ze weer op land te vinden op begroeide plaatsen onder stenen, planken en dergelijke meer. De Kamsalamander overwintert meestal op land, diep in de bodem of in kelders, maar ook wel in water.

Van alle watersalamanders blijft de Kamsalamander het langst in het voortplantingswater. In de voortplantingstijd (april tot juni) zijn ze alleen 's nachts actief, maar in de zomer worden ze op zonnige dagen ook wel hangend aan het wateroppervlak gezien. De soort trekt naar het water vanaf februari, afhankelijk van de temperatuur. Tussen eind mei en begin oktober verlaten ze het water opnieuw. Ze blijven dan langer in het water dan de jongen van andere soorten. Ook als ze nog niet volwassen zijn, zoeken de dieren in het voorjaar het water op.

Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant

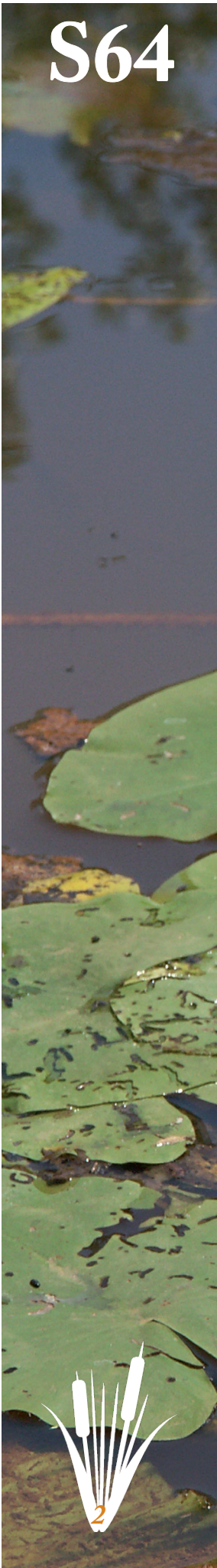
Regionale verspreiding

De Kamsalamander komt lokaal slechts schaars in de provincie Vlaams-Brabant voor. Deze zeldzamer wordende soort houdt zich voornamelijk stand in enkele grote valleigebieden.

Inventarisatieonderzoeken

In 2007 werden de amfibieën in poelen geïnventariseerd door Natuurpunt Zemst. (www.natuurpuntzemst.be/index.php?page=paddenstoelen.)

Knel- en aandachtspunten

- Door verlanding, het opvullen en effenen van poelen verdwijnen veel voortplantingsplaatsen.
- Vermesting, verdroging en vervuiling maken de leefgebieden ongeschikt. Daarbij komt de teloorgang van houtige, kleine landschapselementen zoals houtkanten en hagen, waarin de dieren gedurende de landfase vertoeven.
- Het verdwijnen van poelen en overwinteringsplekken hypothekeert de geschikte leefgebieden. Ook fragmentatie van potentiële habitats is nefast voor deze soort.
- Overmatige beschaduwing van poelen maakt deze ongeschikt voor de voortplanting. Hetzelfde geldt voor de afwezigheid van watervegetaties, hetgeen ook vaak het gevolg is van beschaduwing of verlanding.

Overzicht maatregelen

H3.4. Kap struweel

H3.6. Aanleg van poelen

H3.13. Kap opslag struweel/overhangende struiken

H11.1. Aanleg van een houtkant, heg of haag

S64.1. Aanleg en herprofilering van soortspecifieke poelen

S64.2. Voorkomen van verkeerslachtoffers

S64.3. Opheffen van barrières

Landschaps- en habitatgerichte maatregelen

H3.4. Kap struweel

Het kappen van struweel dient enerzijds poelen grotendeels vrij te houden van houtige vegetatie en anderzijds te zorgen voor een (dichte) hakhoutbegroeiing waarin de Kamsalamander in de winter een onderkomen vindt. Rond grote(re) poelen is een beperkte beschaduwing door struiken langs de zuidzijde mogelijk.

H3.6. Aanleg van poelen

Aanleg van voldoende grote, zonnige en natuurlijk ontwikkelde vijvers en poelen met zacht hellende oevers in een deels open en deels bebost cultuurlandschap. (Zie maatregel S64.1. - Aanleg van soortspecifieke poelen.)

H3.13. Kap opslag struweel/overhangende struiken

Vermits de soort een uitgesproken voorkeur heeft voor zonbeschenen poelen, zal het nodig zijn nieuwe (en bestaande) poelen regelmatig te onderhouden en o.m. vrij te stellen van bomenopslag.

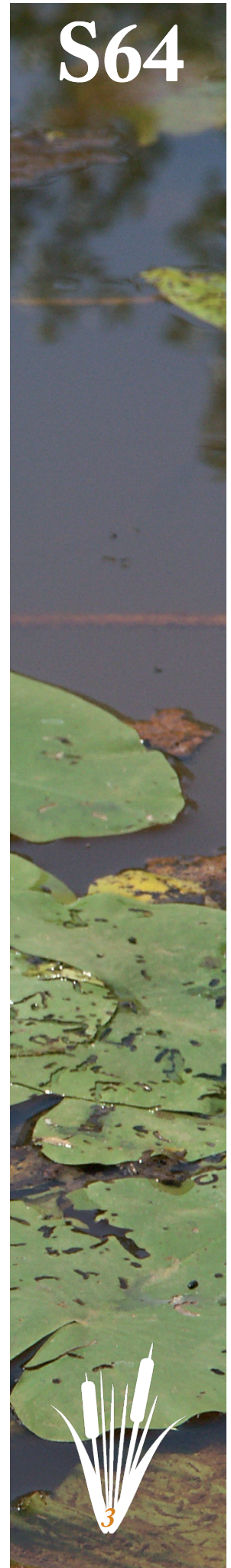
H11.1. Aanleg van een houtkant, heg of haag

Met de aanleg en het onderhoud van hagen en struweelrijke houtkanten worden verbindingstroken gecreëerd tussen verschillende leefgebieden en tussen water- en landbiotopen.

Soortgerichte maatregelen

S64.1. Aanleg en herprofilering van soortspecifieke poelen

Er werd geconstateerd dat de Kamsalamander vaak voorkomt in groepjes van dicht bij elkaar gelegen poelen. De aanleg van nieuwe of het herstel van oude poelen gebeurt in clusters waarbij de poelen op een betrekkelijk korte afstand van elkaar worden aangelegd (maximaal 400 m). De Kamsalamander heeft een voorkeur voor relatief grote, diepe poelen, die gedeeltelijk begroeid zijn met waterplanten (minstens 10 tot 50%), waarin ze kunnen schuilen en die dienen voor de eiafzet, maar waarin ook open plekken voorkomen die gebruikt worden voor de paring. Uiteraard mogen ze niet verontreinigd zijn en komen er geen vissen en watervogels (eenden en ganzen) in voor.

Als vuistregel voor de omvang van een poel kan een oppervlakte van minimaal 100 tot 200 m² worden aangehouden. Idealiter zou een complex van minstens 5 permanente kleine poelen (<100 m²) of één of meerdere grote plassen (> 250 m²) moeten worden aangelegd. De wateren zijn steeds dieper dan 50 centimeter en vallen hooguit sporadisch droog. Andere gunstige elementen zijn een beperkte beschaduwing en de aanwezigheid van bos of struweel, extensief beheerd weiland en houtige kleine landschapselementen. Het optimale leefgebied ligt daar waar het hoger gelegen bos overgaat in vochtig grasland in de lager gelegen beekdalen.

S64.2. Voorkomen van verkeerslactoffers

Amfibieën, waaronder ook Kamsalamanders, zijn vaak het slachtoffer van verkeer in het geval ze wegen moeten oversteken gedurende de voorjaarstrek van het land- naar het waterbiotoop. Er bestaan tal van methoden om amfibieën op een efficiënte en veilige wijze onder een weg te leiden en zodoende aanrijdingen te voorkomen. De oplossingen gaan van overzetacties in het voorjaar tot vaste technische constructies onder de vorm van amfibieëntunnels. De verschillende mogelijkheden worden besproken in de brochure 'Amfibieën onderweg'.

S64.3. Opheffen van barrières

Naast wegen en spoorwegen kunnen ook steile oevers een moeilijk overbrugbare barrière vormen. Te water geraakte amfibieën kunnen niet tegen (te) steile wanden omhoog klimmen om vervolgens de oever te bereiken. Wanneer hier geen hulp wordt geboden, bijvoorbeeld door het aanleggen van uitstapplaatsen (plekken waar de dieren uit het water kunnen kruipen), zijn de te water geraakte dieren ten dode opgeschreven. Overhangende takken en boomstronken en –stammen tegen de oever of stroken ingekalfde oevers vormen vaak een natuurlijke uitstap.

Financierings- en ondersteuningmogelijkheden

Algemeen

- Ondersteuning gemeentelijk natuurbeleid
- Subsidie voor de aankoop van natuurgebieden
- Landschapsteam

Soortgericht

- Bijzonder natuurbeschermingsproject

Habitatgericht

- Beheerovereenkomst verminderde bemesting voor een betere waterkwaliteit
- Beheerovereenkomst perceelsrandenbeheer
- Beheerovereenkomst aanplanten en onderhouden van houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst onderhouden van bestaande houtige kleine landschapselementen
- Beheerovereenkomst aanleggen en onderhouden van poelen

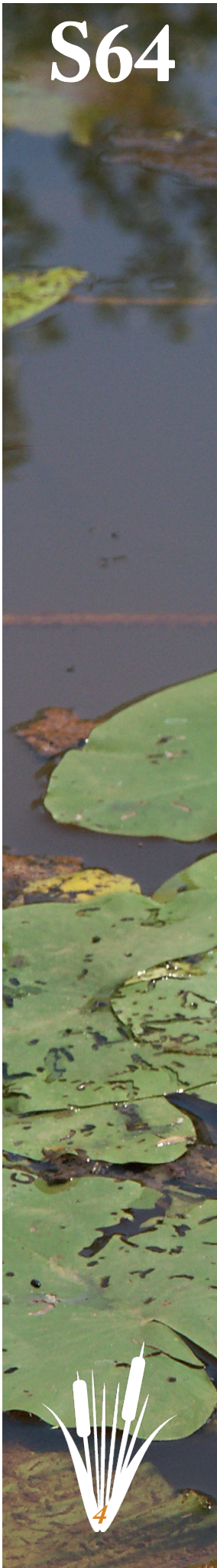
Lopende initiatieven

- Inventarisatie, e.a.
(www.natuurpuntzemst.be/index.php?page=de-kamsalamander).
- Project "Econet" Vlaams Brabant (www.mediatheek.vlaamsbrabant.be).
- Project "De Kamsalamander in Vlaams-Brabant".

Opvolgings- en evaluatiemogelijkheden

Zoeken naar eieren, larven en adulte exemplaren

Zoeken naar eiafzet, larven en/of adulte exemplaren in poelen in het voorjaar. Vooral 's nachts zijn volwassen exemplaren te zien door met een zaklamp in het water te

schijnen. Kamsalamanders kunnen – mits vergunning – ook met fuiken in poelen gevangen worden. Bij amfibieënoverzetacties kunnen eveneens dieren worden waargenomen.

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- Alterra (2001). Handboek Robuuste Verbindingen; ecologische randvoorwaarden. Wageningen, Alterra, Research instituut voor de Groene Ruimte. 252 p.
- Anoniem (2008). Kamsalamanders en Ringslangen, wat kan u voor ze doen? Landschap Erfgoed Utrecht. 12 p.
- Bauwens, D., Speybroeck J. & Louette, G. (2008). Amfibieën en reptielen – Kamsalamander (*Triturus cristatus*) In Adriaens, D. et al. (2008). Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de habitatrichtlijnsoorten. Rapporten van het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek 2008 (35). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, pp 37-40.
- Colazzo S., P. Baert, F. Valck & Bauwens D. (zonder jaartal). Richtlijnen voor behoud en beheer van amfibieën (populaties). Likona. 16 p.
- Colazzo S., P. Baert, F. Valck & Bauwens D. (zonder jaartal). Kwantificeren van recente veranderingen in status van amfibieën en hun biotopen in het landelijk gebied. Niet-technische samenvatting. 8 p.
- Criel, D. (2007). Amfibieën onderweg. Maatregelen voor de bescherming van amfibieën op onze wegen. Econnection i.o. Cel Natuurtechnische Milieubouw (NTMB) van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - LNE. 32 p.
- Smit G.F.J., F.L.A. Brekelmans, L.S.A. Anema & R. van Eekelen (2007). Kansen voor de kamsalamander: Beschermingsplan voor de kamsalamander in Noord-Brabant. Bureau Waardenburg bv, Culemborg. 108 p.
- Van den Balck E. (2001). Maatregelenprogramma voor bepaalde amfibieënsoorten in het zuiden van de provincie Limburg. Econnection. 185 p.
- van Uchelen E. (2006). Praktisch natuurbeheer: amfibieën en reptielen. KNNV Uitgeverij Utrecht. 151 p.
- Willockx H. (2004). Herken paddemanders en slangedissen. Daar kikker je van op. Determinatie van amfibieën en reptielen in de Benelux. Hyla, 78p.

Websites

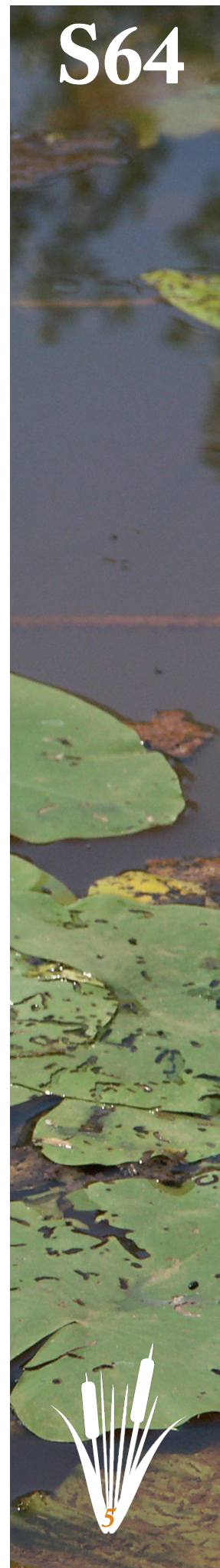
- Determinatie van Amfibieën: www.natuurpunt.be/nl/leer-amfibien-herkennen_1416.aspx
- Determinatie van Amfibieën: www.hylawerkgroep.be/index.php?id=75
- Subsidies: www.vlaamsbrabant.be/wonen-milieu/milieu-en-natuur/natuur/subsidies-en-reglementen/index.jsp
- PPS: www.vlaamsbrabant.be/wonen-milieu/milieu-en-natuur/natuur/natuurstudie-en-soortbescherming/natuurstudie-brakona/soortbescherming-prioritaire-provinciale-soorten/index.jsp
- Stand van zaken Kamsalamander Zoutleeuw: www.natuurpunt-gete-velpe.netfirms.com/vs%20-%20kamsalamander%20-%20melkwezer.htm
- www.waarnemingen.be

Folders

- Werken voor meer duurzaamheid (2002) 38 p. (Brochure te verkrijgen bij Natuurpunt).
- Titus, een Europese draak van formaat. Bruisend project over Europese biodiversiteit in Oost-Vlaanderen met de Kamsalamander in de hoofdrol (2009). 25 p.

Advies

- Amfibieën- en reptielenwerkgroep van Natuurpunt (HYLA)

S64

